

نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی از دیدگاه آیات و روایات

فریده یاری زاده^۱

چکیده

نوشتار حاضر به بررسی نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی می‌پردازد. این موضوع را می‌توان در ابعاد اجتماعی و اقتصادی و علم اخلاق با توجه به آیات و روایات مورد بررسی قرار داد. تحقیق حاضر از نظر هدف بنیادی و از نظر رویکرد توصیفی و علی است و به روش کتابخانه‌ای به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته است. اقتصاد مقاومتی یکی از مهم‌ترین جهت‌گیری‌های کلان جمهوری اسلامی ایران برای سال‌های آتی به شمار می‌رود و در این میان بررسی زیر بناهای فکری و همچنین شناسایی عوامل مؤثر بر آن می‌تواند بر اجرای موفقیت آمیز آن تأثیر به‌سزایی داشته باشد. خانواده با ویژگی‌های اسلامی یکی از عوامل مهم و تعیین‌کننده در این راستا به شمار می‌رود. اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که برای یک ملت، حتی در شرایط فشار و تحریم زمینه رشد و شکوفایی را فراهم کند که در این راستا نقش زنان در اجرایی شدن آن بسیار حائز اهمیت می‌باشد. در صورت نهادینه شدن این ارکان در بین مردم شاهد اثرات مثبت آن چون کاهش وابستگی ایجاد اشتغال، ایجاد خلاقیت و نوآوری و... در جامعه خواهیم بود.

واژگان کلیدی: اقتصاد، خانواده، اسراف

۱. فریده یاری زاده، ۰۹۱۹۰۳۰۳۵۰۹

مقدمه

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که علی‌رغم تلاطم‌ها و دشمنی‌هایی بیرونی و هم‌چنین تنش‌های داخلی خود، بتواند اهداف مد نظرش را محقق کند و به آن برسد و تدبیری هوشمندانه از سوی مقام معظم رهبری در سال ۸۹ مطرح شده است. از سوی دیگر خانواده در جامعه به عنوان اولین و مهم‌ترین نهادی است که می‌تواند در تحقق اقتصاد مقاومتی نقش داشته باشد.

زنان در خانواده به عنوان کسانی که عامل پرورش و رشد انسان‌ها هستند نقش بیشتری بر عهده دارند از این رو تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی چیست؟

این موضوع را می‌توان در ابعاد مختلف اجتماعی و اقتصادی مورد بررسی قرار داد و هم‌چنین این مسئله در علوم متفاوتی چون علم جامعه‌شناسی و علم فقه مورد بررسی قرار داد. این تحقیق در صدد آن است که این موضوع (نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی) را در بعد اجتماعی و اقتصادی و علم اخلاق با توجه به آیات و روایات مورد بررسی قرار دهد.

اهمیت این موضوع از آن‌جاست که مقام معظم رهبری بر «اهتمام داشته و از سوی دیگر حساسیت خاصی در جامعه دارد. زنان نقش خطیری در تحقق اقتصاد مقاومتی و نقش مهم و تأثیر گذاری در ایجاد خانواده‌ی مصرف‌گرا یا قناعت‌پیشه و تولید کننده دارد اگر در مورد نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی تحقیق نشود زنان جامعه نقش خود را نمی‌شناسند و نمی‌توانند در جهت ارتقای اقتصاد مقاومتی کمک کنند.

هدف اصلی این تحقیق بررسی نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی از دیدگاه آیات و روایات است. نتایج این تحقیق می‌تواند زنان را که به عنوان مدیران سبد دارایی و مصرفی خانواده‌ها هستند با گام برداشتن در جهت ارتقای اقتصاد مقاومتی آشنا کند و با بهره‌گیری از

مدیریت صحیح در خانه سهم قابل توجهی در پیش برد این مسئله داشته باشد که علاوه بر صرفه‌جویی، روحیه‌ی کار و تلاش و مهر و محبت را به فرزندان خود انتقال دهند.

اقتصاد مقاومتی اصطلاحی است که اولین بار مقام معظم رهبری در ۱۶ شهریور ماه سال ۸۹ در دیدار جمعی از کارآفرینان سراسر کشور وارد ادبیات سیاسی و اقتصادی کشور شد با توجه به این که اکثر مطالبی که در بحث نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی مطرح شده است به صورت سخنرانی و نشریه‌ها بوده و کمتر مقاله‌ای تحت این عنوان نگاشته شده است لذا تنها یک مقاله به عنوان «نقش زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی» توسط علی رضوی نهاد نگاشته شده است که با نگاهی اجمالی داشته است و کتاب‌هایی در مورد اقتصاد مقاومتی به رشته‌ی تحریر در آمده که مباحث بیان شده در آن با مطالب تحقیق حاضر متفاوت است.

با توجه به تازگی موضوع مورد بحث و علی‌رغم جست و جوی مکرر در کتابخانه، سایت‌ها به نظر می‌رسد در این زمینه تحقیق جامعی صورت نگرفته است و همچنین پایان نامه با عنوان اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن و سنت بوده است که با عنوان این تحقیق مرتبط نمی‌باشد.

۱- برنامه ریزی برای شناخت و بهره برداری بهتر از پتانسیل زنان

در ابتدایی‌ترین شکل ممکن می‌توان از ظرفیت زنان برای فرهنگ سازی در عرصه اقتصاد مقاومتی استفاده کرد. به طوری که با ارائه کارگاه‌های آموزشی و تربیت زنان خانه‌دار توانمند در زمینه مشاغل خانگی و توجه به ظرفیت‌های زنان در تحقق اقتصاد مقاومتی در جهت هدایت و حمایت زنان گام برداشت.

این مشاغل از آن جهت که در تربیت فرزندان می‌شود خود در حکم موهبتی برای خود و خانواده به عنوان اولین و کوچکترین نهاد مدنی می‌شود این نوع خاص از کسب و کار که عموماً توسط زنان سرپرست خانوار با عنوان کارآفرینی شناخته می‌شود باعث تولید سرمایه خواهند شد.

خدا مال و ثروت را نعمت خود به بندگان و سبب شکرگزاری می‌شمارد و می‌گوید: «وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ»؛ ما شما را در زمین سکونت دادیم، برای شما در آن اسباب زندگی نهادیم. شما اندک سپاسگزاری می‌کنید.^۱

اقتصاد مقاومتی دانش بنیان، بدون مشارکت زنان به خصوص در حوزه اقتصاد مقاومتی و اقتصاد دانش بنیان نمی‌توانیم به اهداف مورد نظر برسیم بنابراین باید از سرمایه بسیار بزرگ دانش آموختگی دختران فازغ التحصیل دانشگاهی بهره گرفته شود زیرا وقتی اقتصاد دانش بنیان و توسعه دانای محور است، نباید نسبت به زن و مرد قائل به تفکیک باشیم و از تمام ظرفیت آن در این زمینه استفاده گردد. ما نمی‌توانیم زن را استثنا کنیم. مسئولیت اداره‌ی جامعه اسلامی و پیشرفت جامعه اسلامی بر دوش همه است؛ بر دوش زن، بر دوش مرد؛ هر کدام به نحوی بر حسب توانایی‌های خودشان.^۲

آشنا نمودن زنان با ادبیات و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در این راستا باید دانش و بینش علمی زنان را در زمینه‌های اقتصادی بالا ببریم و فقط شعار دادن درباره‌ی اقتصاد مقاومتی کافی نیست و لازم است در این زمینه همگان آموزش ببینند. به فرموده رسول خدا - صلی الله علیه و آله و سلم - یا عالم باش یا در حال آموختن دانش و وقت خود را در بیهودگی و خوش گذرانی صرف نکن.^۳

در سطح شهر پایگاه‌ها و رسانه‌هایی برای نحوه آموزش و تبلیغات صحیح درباره‌ی روش‌های رسیدن به راندمان خوب جهت اقتصاد مقاومتی وجود داشته باشد و روی آن سرمایه گذاری گردد. حمایت و فراهم کردن بازار تولیدات هنری و صنایع دستی، نهادینه شده حمایت از تولید ملی در خانواده‌ها با محوریت و مدیریت بانوان باید تبدیل به فرهنگ شود البته این کار؛ برنامه‌ریزی تدبیر و هوشمندی بالایی را می‌طلبد. خانواده‌ها باید به این امر واقف باشند که حمایت از تولیدات

۱. سوره اعراف آیه ۱۰.

۲. علی، حسینی خامنه‌ای، زن و بازیابی هویت حقیقی، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۹۰.

۳. احمد ابن محمد، برقی، محاسن، دارالکتب اسلامی، قم، ۱۳۷۱، ص ۲۲۷.

داخلی، آخرا الامر به پویایی و به فعال شدن چرخه‌ی تولید خواهد انجامید که از پرتو آن، اشتغال ایجاد شده و در نتیجه بیکاری از جامعه رخت برخواهد بست.

ارائه کارگاه‌هایی در رابطه با حاکمیت مدیریت در خانه و محیط‌های اجتماعی، ارائه کارگاه‌های آموزشی در رابطه با اصلاح الگوی مصرف و مدیریت بودجه در خانوار، ساده زندگی کردن و پرهیز از تجمل‌گرایی، استفاده از کالاهای ایرانی به جای کالاهای خارجی، در سطح وسیع و رایگان یکی از گام‌های مؤثر و اثر بخش بوده که زنان را با ادبیات اقتصاد مقاومتی آشنا نماید.

راه‌اندازی بانک توسعه برای زنان کارآفرین و خانه‌دار و اعطای وام به آن‌ها، زنان با فعالیت‌های اقتصادی می‌توانند به عنوان مدیران سبد دارای و مصرفی خانواده‌ها، با گام برداشتن در جهت ارتقای اقتصاد مقاومتی، نقش مهمی را در تحقق اهداف بازی می‌کنند و با بهره‌گیری از تمام پتانسیل‌های موجود و اعمال مدیریت صحیح در خانه و آشنا شدن با ادبیات اقتصاد مقاومتی، می‌توانند سهم قابل توجهی در پیشبرد این مسئله داشته باشند. باید زمینه‌های ایفای نقش‌های متعدد برای زنان مهیا شود، چنان چه نگرش به فعالیت‌های اقتصادی زنان مهیا شود، می‌توان گفت که حضور زنان و مشارکت آنان در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی هیچگونه لطمه‌ای را بر وظایف اصلی آنان وارد نمی‌کند. یک عنصر مهم در فقه اسلامی که به زن اجازه‌ی مالکیت و انتقال مالکیت داده، موجب شده که یک رونق اقتصادی و گردش مالی عظیم در تمدن اسلامی شکل بگیرد، در حالی که تمدن غرب از آن عنصر بی‌بهره بوده است.^۱

زنان از دیرباز نقش به سزایی در خانواده‌ها داشتند. در بسیاری از مناطق زنان علاوه بر مشغله خانه‌داری و تربیت فرزندان پا به پای مردان کار می‌کنند و به نحوی به گذران زندگی خانواده کمک می‌کنند.

امام خمینی (رحمة الله) در ارتباط با نقش تربیتی و اقتصادی بانوان به اشتغال بانوان در کنار آقایان تأکید داشتند و فرمودند: «ما مفتخریم که بانوان و زنان در صحنه‌های فرهنگی و اقتصادی و

۱. نشریه تربیتی بصیرتی معرفتی شجره طیبه صالحین، انتشارات باور، تهران، بی‌تا.

پاسخگوی نیازهای جامعه باشند. زنان در جامعه باید بدانند که مصرف کالاهای داخلی باعث کاهش بیکاری، اشتغال زایی و مهم‌تر از همه باعث پویای اقتصاد کشور می‌شود.

۲-۳-۳ تولیدگر بودن زنان خانه‌دار

امیر مؤمنان - علیه السلام - فرمودند: «هر نعمتی که خدا بر تو ارزانی داشت، بهره آور ساز...»^۱

۲-۳-۴ قناعت

قناعت به معنای مصرف به مقدار کفایت است.^۲

بسیاری از کالاها هستند که بود و نبودشان تأثیری در زندگی ما ندارند اما چش و هم چشمی‌ها باعث می‌شود تا نیاز کاذب در مصرف کننده به وجود آید به عنوان مثال: می‌توان به برگزاری مهمانی‌های خانوادگی اشاره کرد که در آن اسراف بسیار به چشم می‌خورد با برگزاری مهمانی‌های ساده و به دور از تجمل می‌توان به افزایش رفت و آمدهای خانگی و صله رحم کمک کرد و نیز از قید و بند تهیه چند نوع غذا رها کرد و مهم‌تر از همه ساده زیستی را به فرزندان آموخت. رسول خدا - صلی الله علیه و آله و سلم - فرمودند: «خوشا به حال کسی که به دین اسلام هدایت یافته و عیش کفافی دارد و به ساده زیستی قانع است.»^۳

۲-۳-۴-۱ برکات قناعت

۱- قناعت آدمی را از درون غنا می‌بخشد. خیرالغنی، غنی النفس.^۴ هر آن که به قناعت دست یابد دیگر خود را حرام نمی‌کند و بیش از آن که باید مصرف نمی‌کند و لذا هر سرمایه‌ای که

۱. نهج البلاغه، نامه ۶۹.

۲. عبدالواحد، تمیمی آمدی، همان کتاب، ص ۲۹۱۸.

۳. فضل بن حسن، طبرسی، تنبیه الخواطر و نزهة النواظر، ناشر فراهانی، تهران، بی‌تا، ج ۱، ص ۱۶۳.

۴. محمدباقر، مجلسی، بحار الأنوار، مؤسسه وفاء، بیروت، ۱۴۴۰ ه.ق، ج ۷۵.

دارد گنجی تمام نشدنی است. اگرچه ما موجوداتی زمان بر و در حال خسرانیم اما خسران نزاع، خسران خودساخته ای است که تمامی آدمی را یکجا بر باد می دهد و بدتر از اصل تنازع، گذراندن همه عمر در نزاع و جنگ های درونی و نیک شمردن آن است. کار شیطان همین است: تزیین گری (وارونه جلوه دادن) و فتنه انگیزی^۱ آن که در این راه می رود تمام سرمایه عمرش را به فنا داده است. به این دلیل فضیلت قناعت دامنه اش این قدر گسترده و مهم است زیرا مسأله فداکردن سرمایه عمر است که یک نوبت بیش تر به دست نمی آید.

۲- ثمره دیگر قناعت عزت و اقتدار روانی است. از نصایح لقمان است که: پسر من به آن چه خدایت قسمت کرده قناعت کن تا عیشت صفا یابد و اگر طالب آنی که عزت دنیا را فرآوری، از آن چه در دست مردم است طمع ببر. زیرا آنی و صدیقین به هرکجا که رسیدند از قطع طمع رسیدند.^۲

دل بستگی ها ارمغانی که در این عالم می آورند جز ذلت و اسارت نیست. به هر اندازه که آدمی خود را به چیزی فروخته باشد به همان اندازه اسیر اوست. عزیز نه آن است که پیش خود و برای عزت خود حرمت قائل باشد (که عین عجب و تکبر است) بلکه آدمی گردنش زیر بار طمع و ذلتی نباشد و گوهر گران خود را به بهایی اندک نفروخته باشد. ثمره قناعت عزت است.^۳ اهل طمع به خاطر خواهشی که دارد در بسیاری موارد کوتاه می آید. بیش ترین جایی که عقل زمین می خورد جایی است که طمع می درخشد.^۴ برق طمع نه تنها دست آدمی را در مقام عمل می بندد. بلکه شجاعت فکر کردن را نیز از او می گیرد: آدمی نه تنها در برابر دیگران که در برابر خود نیز باید تسلیم باشد. قطع طمع آدمی را از درون آزاد می کند، به خصوص در فهمیدن مقام حق و تسلیم در برابر حقیقت. دل سپردن به چیزی آدم را خالص و کامل به جای نمی گذارد و هر دل سپردنی فروختن پاره ای از خویش است و قناعت بریدن ریشه این گونه دل بستگی هاست که حجاب

۱. سوره اسراء، آیه ۵۳.

۲. محمدباقر، مجلسی، همان کتاب، ج ۱۳.

۳. عبدالواحد، تمیمی آمدی، همان کتاب.

۴. نهج البلاغه، کلمات قصار.

شجاعت درون و برون‌اند. هم حق را از آدمی می‌پوشانند ، هم تهور را از او می‌ستانند و هم دست او را در عمل می‌بندند و هم آتش حسرت و کشمکش را در درون او می‌افروزند .

۳- برکت دیگر قناعت و ترک تجمل پرستی ، کمک به انفاق کردن است. تمکن مالی به تنهایی توانایی انفاق نمی‌بخشد بلکه کسی موفق به این فضیلت می‌شود که ابتدا به کمک قناعت ترک بسیاری از زواید زندگی برایش میسر شده باشد. مؤمن کسی است که به خیر او امید برود و این تنها از کسانی بر می‌آید که زیر سایه درخت قناعت نشسته‌اند.

۴- فایده دیگر قناعت برکت یافتن عمر و دور ماندن از معاصی است . شخص قانع که عمرش را در فزون خواهی و لجاج و مسابقه با دیگران سپری نمی‌کند، سرمایه حیاتش مصون‌تر خواهد شد و از اوقات خویش بهره بیشتر خواهد برد. فزون طلب در ورطه شبهه خواری و حرام می‌افتد. همه چیز را به دست می‌آورد اما فراغ خاطر را فدای آن می‌کند و عمر عزیز را نیز، اما انسان قانع دامنش پاک است. از دیگر سوی قناعت به کم شدن دشمنی‌ها، کمتر محتاج خلق شدن و کمتر باج دادن می‌انجامد.

۵- قناعت نعمتی است که همین که باب آن به روی آدمی باز شد از صدها نعمت دیگر هم برخوردار است: مقتدر ، مستغنی، مستقل، عزیز، آسوده خاطر، سخی و انفاق‌گر، مصون از حرام، فارغ‌تر از پرداختن به آخرت ، سخت‌رو و مجاهد و تندرست و پاکدل. و این‌ها کجا با محصولات طمع: ذلت، دشمنی، دل‌مشغولی، حیونی و زبونی، حرام خواری و دنیازدگی و ... قابل مقایسه است.

۲-۳-۵ مسئولیت اقتصاد خانه

بانوی خانه با سر و سامان دادن امور اقتصادی خانه زحمت شوهر را در کسب معیشت ارج می‌نهد، می‌کوشد از روی صداقت، دلسوزی، احساس مسئولیت و محاسبات اندیشیده خود دخل و خرج را تحت کنترل در آورد، اقتصاد آن را سامان دهد و وضع زندگی را بهتر و زمینه را برای اداره

مناسب‌تر خانه فراهم کند. از جنبه‌های مهم در مدیریت خانه دوری از تجمل است و از عهده‌ی برآمدن این مقصد از محاسن بانوی خانه است.

نتیجه‌گیری

از مجموع مطالب ارائه شده می‌توان نتیجه گرفت زنان جامعه می‌توانند همگام با مسئولان در شرایط کنونی با کاربردی کردن اندیشه مد نظر مقام معظم رهبری در خصوص اقتصاد مقاومتی طوری عمل کنند که هم روند کلان رو به رشد اقتصادی در کشور مسیر خود را طی کند و هم آسیب‌پذیری اقتصادی کشور بر اثر دشمنی‌های خارجی و مشکلات داخلی کاهش پیدا کند. اقتصاد مقاومتی باید به گفتمان رایج جامعه تبدیل شود و این امر مستلزم بهبود رفتارهای اقتصادی و اجتماعی در افراد است و بی‌شک زنان با اعمال مدیریت در مصرف خانواده می‌توانند نقش قابل توجهی را پیش‌برد اقتصاد مقاومتی ایفا کنند.

فهرست منابع

* قرآن

* نهج البلاغه

۱. برقی، احمد ابن محمد، محاسن، دارالکتب اسلامیه، قم، ۱۳۷۱.
۲. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، تحقیق: مصطفی درایتی، چاپ یکم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶.
۳. جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیاء، مرکز نشر اسراء، قم، ۱۳۹۴.
۴. حسینی خامنه‌ای علی، زن و بازیابی هویت حقیقی، انتشارات انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۹۰.
۵. طبرسی، فضل بن حسن، تنبیه الخواطر و نزهة النواظر، جلد اول، ناشر فراهانی، تهران، بی‌تا.
۶. عباسی نژاد، محسن، قرآن، روان شناسی و علوم تربیتی، ناشر بنیاد پژوهش‌های قرآنی، بی‌جا، ۱۳۸۴.
۷. کلینی رازی، محمد بن یعقوب، کافی، جلد پنجم، دارالکتب اسلامیه، قم، بی‌تا.
۸. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، جلد هفتاد و پنجم و سیزدهم، مؤسسه وفاء، بیروت، ۱۴۴۰ق.
۹. موسوی خمینی، روح الله، وصیت نامه سیاسی - الهی رهبر کبیر انقلاب اسلامی، محمد شفیع مازندرانی، نشر هاجر، قم، ۱۳۹۲.
۱۰. نشریه تربیتی بصیرتی معرفتی شجره طیبه صالحین، انتشارات باور، تهران، بی‌تا.